

Geografski aspekti turističke regionalizacije svijeta prema konceptu Svjetske turističke organizacije

Zoran Klarić

U ovom radu analizira se postojeći teritorijalni ustroj Svjetske turističke organizacije (WTO) s geografskog aspekta, odnosno daje kritička analiza logike obuhvata pojedinih prostornih cjelina. Pri tom se najprije obrazlažu povijest i okolnosti nastanka postojeće teritorijalne organizacije WTO-a, a nakon toga objašnjavaju osnovne razlike između WTO-ovog i geografskog pristupa. Najveći dio rada odnosi se na geografsku analizu obuhvata konkretnih regija i subregija kako ih prati WTO, pri čemu se uz kritički pristup iznose i određene sugestije najpovoljnijih rješenja. U zaključnom dijelu autor se zalaže za to da geografi uvažavaju postojeći teritorijalni ustroj WTO, bez obzira na logiku i okolnosti njegovog oblikovanja, kao i brojna odstupanja od uobičajenih geografskih regionalizacija. Naime razumijevanje teritorijalnog ustroja WTO-a čini preduvjet kvalitetnog praćenja podataka i i analiza koju izdaje WTO-a kao osnovne baze podataka u svjetskom turizmu.

Ključne riječi: Svjetska turistička organizacija, turizam, turistička geografija, regionalizacija, svijet

Geographic Aspects of World Tourism Regions According to the Concept of World Tourism Organization

This work elaborates the existing spatial organization of World Tourism Organization (WTO) from the geographical point of view, and tries to explain the logic of the scope of particular spatial units. The first part of the work elaborates the history and conditions of the origin of the existing WTO official spatial organization and explains the basic differences between the WTO and geographical approach. The largest part of the work includes geographical analysis of particular regions and subregions according to the WTO, and includes some suggestions of the most appropriate solutions besides the critical approach. In the concluding part the author plead for appreciation of the WTO spatial organization by geographers in spite of the logic and the circumstances of the original formation and many exceptions from the common geographical regions. The author considers that understanding of the spatial organization of World Tourism Organization is essential for the qualified use and understanding of the various data and analysis published by the WTO as the basic data source in world tourism

Key words: World Tourism Organization, tourism, tourism geography, regionalization, World

UVOD

Svjetska turistička organizacija (World Tourism Organization, u daljnjem tekstu WTO), jedna je od rijetkih međunarodnih strukovnih agencija koja raspolaže s vlastitom statističkom službom koja svake godine objavljuje detaljne podatke o svim zemljama svijeta. U cilju preglednosti i što kvalitetnijih analiza statističkih i drugih podataka, WTO je uspostavio i posebnu teritorijalnu podjelu, odnosno sproveo svojevrsnu turističku regionalizaciju. Budući da turističke regije WTO-a dosta odstupaju od uobičajenih podjela svijeta na geografske regije, bilo bi zanimljivo analizirati kriterije njihovog formiranja i odnos prema regionalizacijama koje provodi geografija kao znanstvena grana najkompetentnija za pitanja prostora.

Naime, osnovni oblik sistematizacije znanja pri proučavanju različitih pojava u geografiji vrši se prema prostornom principu, što znači da se unutar svake veće geografske cjeline izdvaja više manjih cjelina posebnih obilježja. Te cjeline, koje se najčešće nazivaju regijama, mogu se izdvajati na temelju prirodnih, društveno-gospodarskih ili kombiniranih obilježja ovisno o kutu gledanja i potrebama. Tako se prirodne regije izdvajaju na temelju najvažnijih sastavnica prirodne osnove kao što su reljef, vode, klima, biljni pokrov, tlo, dok se na temelju društveno-gospodarskih obilježja regije najčešće izdvajaju ovisno o raširenosti određenih gospodarskih grana - poljoprivredne i industrijske regije, turističke regije i sl. Regionalizacija se može vršiti i ovisno o središnjim funkcijama pojedinih naselja (nodalno-funkcionalne regije), prema osobitostima povijesno-geografskog razvoja, značajkama stanovništva i sl.

Osobito važan oblik regionalizacije je izdvajanje upravnih regija, kao oblik regionalizacije koji najviše utječe na život ljudi u pojedinom prostoru. Cilj upravne podjele, odnosno formiranja precizno definiranih upravnih cjelina (županija, regija, okruga, kotara, općina) je zapravo objedinjavanje različitih oblika regionalizacije na način koji najviše odgovara pojedinim dijelovima zemlje i državama kao cjelinama. Budući da je na stvaranje nacija i država ključni utjecaj imala prirodna osnova, ona se smatra temeljem svih regionalizacija, tim više što se prirodne regije gotovo uopće ne mijenjaju tokom vremena. Nasuprot tome, kod gospodarskih i funkcionalnih regija prisutne su spore, ali stalne promjene, dok se upravne regije poglavito iz političkih razloga znaju mijenjati vrlo često.¹

Budući da je turizam u osnovi gospodarska djelatnost tercijarnog sektora,² turistička regionalizacija trebala bi se vršiti na temelju raširenosti turizma kao gospodarske grane. Kako turistička geografija po svojoj definiciji proučava prirodno-geografske uvjete i društveno-gospodarske čimbenike razvoja turizma u prostoru, turistička regionalizacija mora voditi računa i o prirodnim uvjetima, dakle voditi računa i o prirodnim i o društveno-gospodarskim obilježjima. Pod prirodnim obilježjima u prvom se redu misli na vođenje računa o raširenosti turističkih aktivnosti koje se temelje na prirodnim resursima, što se posebice odnosi na resurse kupališnog turizma, planinskog/zimskog turizma i turizma toplica.³

Suvremeni turizam se sve manje zasniva na prirodnim obilježjima, a sve više na društveno-gospodarskim čimbenicima, zbog čega o njima treba voditi i više računa prilikom turističke regionalizacije. Upravo se u tom segmentu krije i glavni razlog velikih

razlika između turističke regionalizacije prema WTO-u i regionalizacija koje provode geografi. Naime, geografi su zbog pravila vlastite struke skloni naglašavati važnost prirodnih kriterija, pogotovo geografi u Hrvatskoj, kao jednoj od rijetkih zemalja u svijetu u kojima se geografija smatra primarno prirodnom znanosti.⁴ Stoga za WTO prirodna obilježja pojedinih zemalja nisu imala skoro nikakvog utjecaja na definiranje pojedinih regionalnih cjelina, dok su istodobno naglašenu ulogu imali politički faktori, uključujući i blokovsku podjelu svijeta.

Zbog navedenih razlika podjela na turističke regije koju provode geografi bitno se razlikuje od regionalizacije WTO-a. Ona se pri tom najčešće poklapa s općom geografskom podjelom na velike kontinentalne cjeline i unutar njih na tradicionalne regionalne cjeline kao što su Srednja Europa, Sjeverna Afrika ili Daleki Istok. Velike razlike između tih pristupa otežavaju znanstveni rad geografa, jer su brojni važni statistički podaci WTO-a iskazani samo na razini pojedinih regija. Povrh toga, ignoriranje WTO-ovog teritorijalnog ustroja stvara i konfuziju vezano uz naobrazbu u okviru turističke i ekonomsko-turističke geografije, jer se dosta često pod istim nazivom podrazumijeva različita regija.⁵

Time je definiran i osnovni problem, a to je činjenica da se regionalizacija WTO-a zbog vrijednosti podataka koje prati njegova statistička služba ne može ignorirati, neovisno o opravdanosti te regionalizacije s geografskog motrišta. U tom kontekstu ovaj se rad bavi analizom regionalizacije WTO-a, odnosno pokušajem razumijevanja logike pojedinih teritorijalnih cjelina. Osim općeg kritičkog razmatranja, cilj te analize je ukazati na nužnost da se teritorijalni ustroj WTO-a uključi kao tema naobrazbe u turističkoj geografiji, kad se već zbog svoje geografske neutemeljenosti ne može koristiti kao osnovni okvir proučavanja. Naravno, bilo bi poželjno kad bi WTO unio određene promjene u svoj teritorijalni ustroj u skladu s preporukama geografske struke, no to s obzirom na poziciju geografije i geografa u donošenju odluka na globalnoj i lokalnim razinama nije realno za očekivati.

OSNOVNE ZNAČAJKE TURISTIČKE REGIONALIZACIJE PREMA WTO-U

Prema WTO-u svijet je organiziran u ukupno šest turističkih regija: Europa, Afrika, Bliski Istok, Južna Azija, Istočna Azija s Pacifikom i Amerika. Osim što se ovakva podjela ne poklapa s podjelom na kontinente, niti pojedine cjeline koje nose ime pojedinog kontinenta ne odnose se uvijek na dotični kontinent. Tako npr. regija Europe obuhvaća i azijski dio bivšeg SSSR-a, Tursku, Cipar i Izrael, dok regija Afrike ne uključuje države Libiju i Egipat. Kontinenti Sjeverna i Južna Amerika čine jednu regiju, a australski kontinent zajedno s Oceanijom pridružen je kao subregija regiji Istočne Azije (vidi tablicu 1. i sliku 1.).

Unutar azijskog kontinenta izdvajaju se čak četiri velike regije, od kojih se samo Južna Azija, odnosi isključivo na azijski kontinent. Regija Bliskog Istoka obuhvaća i dio Afrike, regija Istočna Azija i Pacifik cijelu Oceaniju, a na azijski kontinent odnosi se i prostorno vrlo značajan dio regije Europe. Unutar velikih regija izdvajaju se subregije, pri čemu su znakovite velike razlike u njihovom broju. Tako se unutar Europe i Afrike izdvaja pet subregija, unutar Amerike četiri, unutar Istočne Azije i Pacifika tri, dok se unutar regija Bliskog Istoka i Južne Azije ne izdvaja nijedna posebna subregija.

Tab 1. Obuhvat turističkih regija i subregija WTO-a 2003. godine
 Tab 1. *The range of tourist regions and subregions by WTO in 2003.*

regija	države i teritoriji *)
1. EUROPA	
1.1. Južna Europa	Portugal, Španjolska, Andora, Italija, San Marino, Vatikan, Malta, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora, Makedonija, Albanija, Grčka
1.2. Istočno europsko Sredozemlje	Turska, Cipar, Izrael
1.3. Zapadna Europa	Nizozemska, Belgija, Luksemburg, Francuska, Monako, Njemačka, Švicarska, Lihtenštajn, Austrija
1.4. Sjeverna Europa	Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska, Island, Danska, Norveška, Švedska, Finska
1.5. Srednja i Istočna Europa	Mađarska, Slovačka, Češka, Poljska, Litva, Latvija, Estonija, Rumunjska, Bugarska, Rusija, Bjelorusija, Ukrajina, Moldova, Gruzija, Armenija, Azerbajdžan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan
2. AFRIKA	
2.1. Sjeverna Afrika	Maroko, Alžir, Tunis, Sudan
2.2. Zapadna Afrika	Mauritanija, Mali, Burkina Faso, Niger, Senegal, Gambija, Kapverdski Otoci, Gvineja Bisao, Gvineja, Sijera Leone, Liberija, Obala Bjelokosti, Gana, Togo, Benin, Nigerija
2.3. Središnja Afrika	Čad, Srednjoafrička Republika, Kamerun, Ekvatorijalna Gvineja, Sao Tome i Principe, Gabon, Angola, Sveta Helena, Kongo, DR Kongo
2.4. Istočna Afrika	Eritreja, Etiopija, Džibuti, Somalija, Kenija, Uganda, Ruanda, Burundi, Tanzanija, Zambija, Malavi, Zimbabve, Mozambik, Madagaskar, Komori, Sejšeli, Réunion, Mauricijus
2.5. Južna Afrika	Južnoafrička Republika, Namibija, Bocvana, Lesoto, Svazi
3. BLISKI ISTOK	Libija, Egipat, Sirija, Libanon, Palestina i Gaza, Jordan, Saudijska Arabija, Jemen, Oman, Ujedinjeni Arapski Emirati, Katar, Bahrein, Kuvajt, Irak
4. JUŽNA AZIJA	Iran, Afganistan, Pakistan, Indija, Bangladeš, Nepal, Butan, Sri Lanka, Maledivi
5. ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	
5.1. Sjeveroistočna Azija	Kina, Hong Kong, Macao, Tajvan, Mongolija, NDR Koreja, Koreja, Japan
5.2. Jugoistočna Azija	Mianmar, Tajland, Laos, Kambodža, Vijetnam, Malezija, Singapur, Brunei, Indonezija, Istočni Timor, Filipini
5.3. Oceanija **)	Australija, Novi Zeland, Papua Nova Gvineja, Solomoni, Vanuatu, Nova Kaledonija, Fidži, Sjeverni Marijani, Guam, Palau, Mikronezija, Nauru, Maršalski otoci, Kiribati, Tuvalu, Wallis i Futuna, Samoa, Američka Samoa, Tokelau, Tonga, Niue, Kukovi otoci, Francuska Polinezija, Pitcairn

6. AMERIKA	
6.1. Sjeverna Amerika	Kanada, Grenland, Saint Pierre i Miquelon, Sjedinjene Američke Države, Hawaii, Meksiko
6.2. Srednja Amerika	Gvatemala, Belize, Salvador, Honduras, Nikaragva, Kostarika, Panama
6.3. Karibi	Kuba, Cayman , Jamajka, Haiti, Dominikanska Republika, Portoriko, Bahama, Turks i Caicos, Bermuda, Američki Djevičanski Otoci, Britanski Djevičanski Otoci, Anguilla, Sint Marteen, Saba, Sint Eustatius, Sveti Kristofer i Nevis, Antigua i Barbuda, Montserrat, Guadeloupe, Dominika, Martinique, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Grenada, Barbados, Trinidad i Tobago, Bonaire, Curacao, Aruba
6.4. Južna Amerika	Kolumbija, Ekvador, Peru, Bolivija, Venezuela, Gvajana, Surinam, Francuska Gvajana, Brazil, Paragvaj, Urugvaj, Argentina, Falkland, Čile

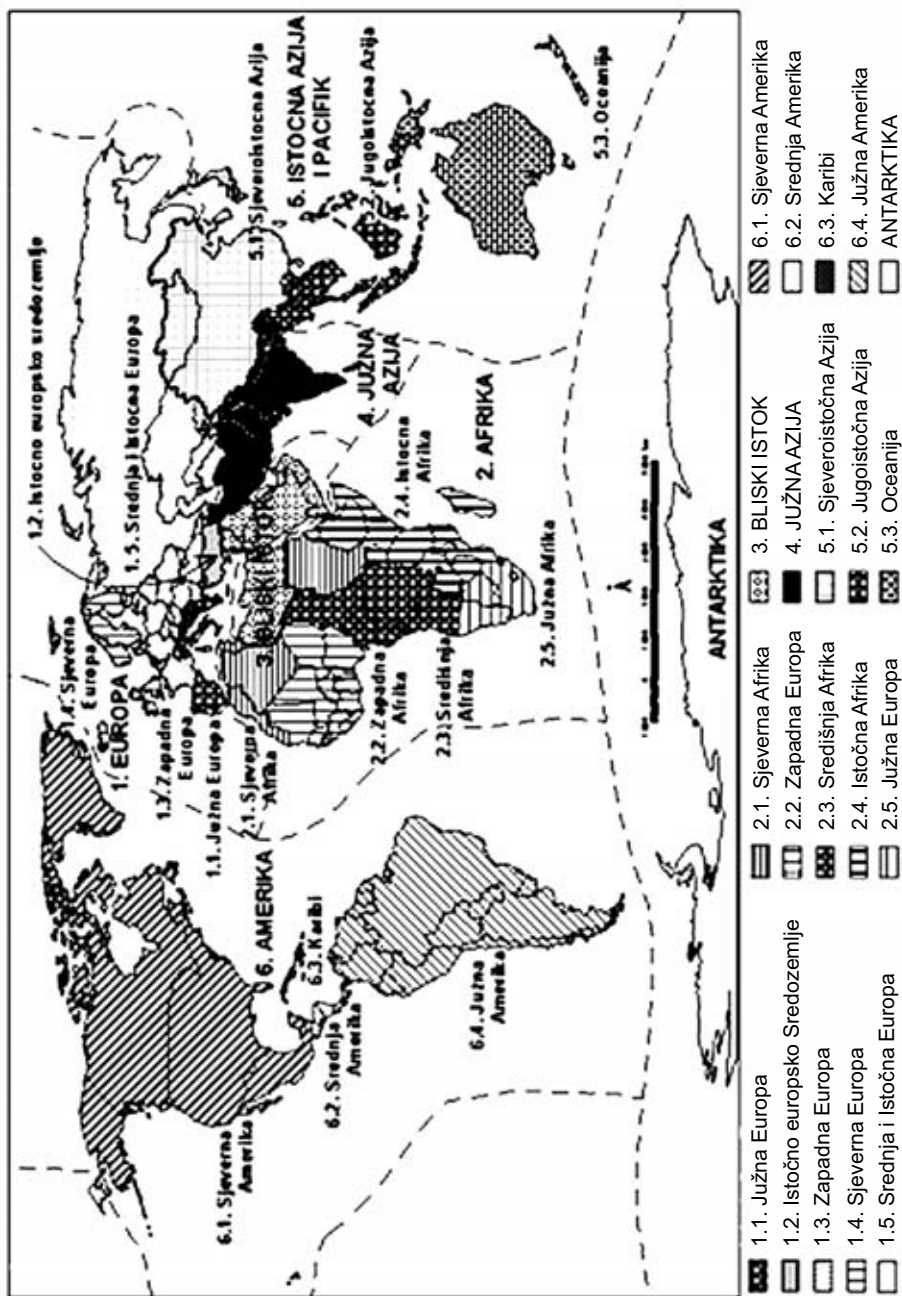
Izvor: Compendium of Tourism Statistics, Data 1998 - 2002, 2004 Edition, World Tourism Organization, Madrid

^{*)} Uvrštene su države i teritoriji kako ih prati WTO, zbog čega su posebno iskazani i određeni teritoriji koji su integralni dijelovi pojedinih država ili teritorija: Hong Kong i Macao kao specijalni teritoriji u sastavu NR Kine, Hawaii kao izdvojena savezna država SAD, te otoci Sint Marteen, Saba, Sint Eustatius, Bonaire i Curacao kao dijelovi teritorija Nizozemskih Antila. Istodobno nisu posebno iskazani zavisni teritoriji Guernsey, Jersey, Man i Gibraltar pod upravom Ujedinjenog Kraljevstva, Farski otoci pod upravom Danske, Svalbard pod upravom Norveške, Zapadna Sahara pod upravom Maroka, Mayotte pod upravom Francuske, te Cocos, Christmas i Norfolk pod upravom Australije. Nisu također iskazani niti ostali nenaseljeni teritoriji, uglavnom u Oceaniji, te antarktički teritoriji.

^{**)} U okviru subregije Oceanije povremeno se posebno izdvajaju još četiri eze cjeline: Australazija, koju čine samo Australija i Novi Zelend, te Melanezija, Mikronezija i Polinezija

Regionalna podjela svijeta koju provodi WTO-a i koja je aktualna i danas nastala je još davnih šezdesetih godina prošlog stoljeća, dakle prije nego što je nastao i sam WTO. Do osnivanja prve globalne udruge u turizmu na stručnoj razini došlo je još davnije 1925. godinu, kad je u Haagu u Nizozemskoj osnovan Međunarodni kongres službenih turističkih putničkih udruga (International Congress of Official Tourist Traffic Associations). Nakon Drugog svjetskog rata, ova je udruge preimenovana u Međunarodnu uniju službenih putničkih organizacija (International Union of Official Travel Organisations - IUOTO), a njeno sjedište je premješteno u Genevu u Švicarskoj.⁶

Iako je IUOTO od svojih početaka objavljivao određene podatke o turizmu, oni su se odnosili samo na zemlje članice, kojih je sve do prije pedesetak godina bilo vrlo malo. To znači da nije bio pokriven cijeli svijet, a zbog razmjerno malog broja članica nije bilo niti potrebe grupiranja podataka po užim regijama. Nakon velikog rasta turizma šezdesetih godina prošlog stoljeća i njegovog širenja na sve dijelove svijeta, broj članica je naglo porastao, da bi ubrzo obuhvatio skoro cijeli svijet. Stoga su 1966. godine prvi put objavljeni statistički podaci o turizmu na globalnoj razini po određenim regionalnim cjelinama, s time da nije obrazloženo na temelju čega su te cjeline formirane niti su spominjani autori te podjele.

Sl. 1. Turističke regije svijeta prema svjetskoj turističkoj organizaciji (WTO)
 Fig 1. World tourism regions by WTO

Prva regionalizacija iz 1966. godine podijelila je svijet na šest regija: Europu, Afriku, Bliski Istok, Aziju i Australaziju, Sjevernu Ameriku te Južnu Ameriku i Karibe. No, već sljedeće, 1967. godine, obuhvat je promijenjen na način da su Sjeverna i Južna Amerika s Karibima spojeni u jednu regiju Amerike, a iz regije Azije i Australazije, preimenovane u Istočna Azija i Pacifik, izdvojena je posebna regija Južna Azija. Subregije su izdvojene samo u slučaju Amerike (Sjeverna Amerika, Karibi i Južna Amerika) te Istočne Azije i Pacifika (dvije istoimene subregije).⁷ Iste godine članice IUOTO zatražile su dizanje značaja svoje organizacije u međudržavno tijelo s ovlastima na svjetskoj razini i ravnopravan status u odnosu na međunarodne institucije u sustavu Ujedinjenih Naroda.

Nakon dugotrajne procedure ti su zahtjevi usvojeni, što je 1974. godine dovelo do prerastanja IUOTO u Svjetsku turističku organizaciju – WTO. Prva generalna skupština održana je 1975. godine u Madridu u Španjolskoj, kao novom sjedištu krovne turističke organizacije u svijetu.⁸ Podjela svijeta na turističke regije koju je proveo IUOTO 1967. godine preuzeta je bez izmjena i kao takva uglavnom vrijedi i danas. Jedina značajnija intervencija bilo je uspostavljanje većeg broja subregija 1986. godine i premještanje Libije iz Afrike u regiju Bliskog Istoka.

Iz ovog povijesnog pregleda je očito da geografski aspekt za WTO nije osobito bitan, jer se ne smatra nužnim mijenjati postojeću regionalizaciju usprkos brojnih političkih promjena i velikih transformacija u turističkim kretanjima koji su nastupili tijekom zadnjih četrdesetak godina. Pod time se u prvom redu misli na propast komunističkog sustava i nestanak blokovske podjele svijeta, nastanak velikog broja novih država i nova udruživanja, posebice u Europi.

Ignorirano je i značajno širenje turizma u nove prostore, naročito u Aziji i Istočnoj Europi pa tako još uvijek funkcionira glomazna subregija Srednje i Istočne Europe, koja je i bez azijskog dijela bivšeg SSSR-a veća od sve četiri preostale europske subregije zajedno. U njoj se stoga istodobno još uvijek nalaze članice Europske unije kao što su Poljska, Češka i Mađarska, ali i centralnoazijske države u razvoju kao što su Uzbekistan i Tadžikistan. Zanemarivanje geografskog aspekta prilikom određivanja turističkih regija WTO-a dokazuje i primjer Izraela, izvučenog kao enklava iz regije Bliskog Istoka u Europu. Još veću nelogičnost čini primjer Sudana, pridruženog sjevernoafričkim zemljama Maroku, Alžiru i Tunisu, iako je od njih fizički odvojen područjem Egipta i Libije svrstanog u regiju Bliskog Istoka.

Iz ovih i drugih primjera je očito da su važnu ulogu pri formiranju WTO-ovih regija imali politički utjecaji pa i neki suštinski irelevantni elementi, kao što je npr. broj država koje čine pojedinu regiju. Najbolji dokaz za to je podjela turistički razmjerno nevažnog afričkog kontinenta na čak pet subregija, dok istodobno cijeli južnoamerički i sjevernoamerički kontinent čini samo jednu subregiju. Uostalom, i iz činjenice da u WTO-ovim osnovnim dokumentima nema obrazloženja logike formiranja turističkih regija niti se navode imena osoba koje su bile odgovorne za njihovo definiranje, dade se zaključiti da se ova problematika ne smatra niti se ikada smatrala osobito važnom.

GEOGRAFSKI PRISTUP TURISTIČKOJ REGIONALIZACIJI I RAZLIKE U ODNOSU NA KONCEPT WTO-a

Zbog zanemarivanja prostorne logike u teritorijalnoj organizaciji geografi kojima je predmet zanimanja bio turizam uglavnom su ignorirali WTO-ovu regionalizaciju i najčešće se držali standardnih geografskih regija. Tako se u jednom od najvažnijih starijih udžbenika turističke geografije H. Robinsona iz 1976. godine osim Europe, podijeljene na Zapadnu, Srednju, Južnu i Istočnu, izdvajaju još četiri velike regije: Angloamerika, Latinska Amerika, Afrika s Bliskim Istokom te Azija s Oceanijom. U ovoj podjeli Europi je priključen i tadašnji SSSR, ali ne i Turska i Izrael, svrstani u Bliski Istok, dok je Meksiko svrstan u Latinsku Ameriku. Zapadna Europa obuhvaća i skandinavske zemlje, Srednja Europa samo Njemačku i Alpske zemlje, dok se tadašnja Jugoslavija smatrala dijelom Južne Europe, a ne Istočne Europe kao ostale tada socijalističke države.

Ovakva turistička regionalizacija u skladu je s tada uobičajenom općom geografskom podjelom svijeta, s time da je detaljnije raščlanjivanje Europe logična posljedica njene važnosti u svjetskom turizmu. Slične podjele s manjim ili većim odstupanjima znakovite su i za druge autore, ovisno o njihovoj nacionalnosti. Tako L. Merlo iz talijanske perspektive izdvaja posebnu regiju Sredozemnog bazena, koja uključuje sve države s izlaskom na Sredozemno more u Europi, Aziji i Africi. Unutar Europe Merlo izdvaja Zapadnu, Srednju i Istočnu Europu na isti način kao i Robinson, a od ostalih cjelina Aziju, Afriku, Ameriku i Australiju s Oceanijom. Merlo se bavi i užim raščlanjivanjem u skladu s općom geografskom podjelom, dijeleći Afriku na zapadnu, srednju, istočnu i južnu, Aziju na Bliski Istok, Južnu Aziju, Jugoistočnu Aziju i Daleki Istok itd.

Domaći geografi koji se bave fenomenom turizma isto se uglavnom drže podjele svijeta na standardne geografske regije. Tako Blažević I. i Pepeonik Z., (1979) u udžbeniku Turističke geografije vaneuropsko područje dijele na Ameriku, Aziju s Oceanijom i Afriku, i to sa sličnom unutarnjom podjelom kao Robinson i Merlo. Jedino je kod ovih autora turistički vrlo slabo razvijeno područje Zapadne i Središnje Afrike spojeno u subregiju Tropsko-ekvatorijalne Afrike. Unutar Europe Blažević i Pepeonik izdvajaju osobito važne subregije europskog Sredozemlja i Alpa, a u skupini ostalih europskih zemalja dodatno izdvajaju još Skandinaviju, socijalističke države bez SSSR-a i sam SSSR.

Ipak, u svim navedenim radovima regionalna podjela svijeta ne tretira se kao važan segment geografskog proučavanja, što potvrđuje izostanak njenog obrazloženja, kao i promišljanja posebne regionalne podjele prilagođene potrebama turizma. Tih se godina ni u svjetskoj geografskoj znanosti regionalizacija nije smatrala važnom problematikom, zbog čega u specijalnom broju posvećenom geografiji jednog od najznačajnijih svjetskih znanstvenih časopisa koji se bavi fenomenom turizma „Annals of Tourism Research” nije objavljen niti jedan rad koji bi čak i površno dotakao ovaj problem.⁹

Kasnijih godina situacija se nije bitno promijenila. Naprotiv, neki autori, kao npr. M. Jeršič, (1985) u udžbenicima turističke geografije nisu uopće smatrali važnim analizirati pojavnost turizma u raznim dijelovima svijeta, a nova izdanja starih udžbenika uglavnom slijede regionalne podjele iz prijašnjih godina. Tako se regionalna podjela u “Turističkoj geografiji svijeta” Z. Pepeonika iz 2003. godine od podjele istog autora iz 1979. godine

razlikuje samo po tome što su dodatno izdvojene Zapadna Europa i Jugoistočna Europa, pod kojom se podrazumijeva prostor bivše Jugoslavije bez Hrvatske i Slovenije. Isti pristup imaju i Bilen M. i Bučar Ž., u čijem je udžbeniku “Osnove turističke geografije” iz 2001. godine preuzeta regionalna podjela koju su izvorno proveli Blažević i Pepeonik prije više od dvadeset godina.

Ni geografi u svijetu nisu se posebno bavili problematikom turističke regionalizacije, nego su se uglavnom držali standardnih općih geografskih regija iz ranijih radova. Ipak, u odsustvu geografske reakcije na WTO-ovu podjelu, neki autori koji nisu geografi su u radovima koji se bave prostornom dimenzijom turizma počeli barem uvažavati WTO-ov teritorijalni ustroj. Drugim riječima, oni su prepoznali i pozitivne aspekte WTO-ove podjele, a to je nužnost prilagođavanja regionalizacije potrebama turizma, kao što to čine druge geografske discipline, ne samo unutar prirodne, nego i društvene geografije.¹⁰

Ta prilagodba podrazumijeva princip oblikovanja prostorno većih regija u područjima sa slabije razvijenim turizmom, a manjih tamo gdje turizam ima veću ulogu u prostoru. Zbog toga među pojedinim turističkim regijama i subregijama WTO-a ima izrazito velikih razlika s obzirom na veličinu i broj stanovnika, kao npr. između Kariba kao izrazito male i Južne Azije ili Srednje i Istočne Europe kao izrazito velikih regija (vidi Tablicu 2.). Na ovom se principu temelji i prostorna organizacija turizma u velikom broju zemalja svijeta, pa i u Hrvatskoj. Naime kod nas su prilikom uspostave regionalnih turističkih zajednica osobito korištena pozitivna iskustva Engleske kao zemlje s vrlo dobrom unutarnjom prostornom organizacijom turizma¹¹.

U kontekstu uvažavanja WTO-ove regionalizacije valja posebno istaći primjer Boniface i Cooper-a, (2001) koji u svom vrlo utjecajnom udžbeniku turističke geografije “Worldwide Destinations: the geography of travel and tourism” promatraju svijet kroz ukupno 17 cjelina, od kojih se deset odnosi na Europu, a sedam na ostale dijelove svijeta. Iako je namjena ovog udžbenika primarno britanskom tržištu utjecala na prezastupljenost Velike Britanije te Europe u cjelini, glavne regije imaju logiku koja ima geografsku utemeljenost, a istodobno vodi računa o važnosti turizma. To osobito vrijedi za vaneuropske prostore, gdje se kao posebne cjeline izdvajaju Afrika, Bliski Istok, Južna Azija, Istočna Azija, Australija s Oceanijom, Sjeverna Amerika (Angloamerika) i Latinska Amerika.

Dakle uz uvažavanje geografskih kriterija, vidljivih kroz posebno promatranje Angloamerike i Latinske Amerike, te Australije s Oceanijom, djelomično je poštivan i sustav WTO-a koji kao posebne cjeline tretira dijelove Azije Bliski Istok i Južnu Aziju. No, autori ovog rada nisu geografi, što znači da i ovaj primjer dokazuje odustvo interesa geografa za proučavanje problema regionalizacije u turizmu, iako za time postoji potreba i izvan geografske struke. U tom kontekstu ne treba se čuditi što u WTO-u nema potrebe za mijenjanjem teritorijalnog ustroja, kad na njega ne reagira geografska struka kao najpoznatije za pitanja regionalizacije.

Konačno, teritorijalni ustroj WTO-a s obzirom na način kako je uspostavljen ima razmjerno jasnu prostornu logiku i vodi računa o potrebama turističke struke. Kako su na temelju tih podataka izrađene brojne vrlo kvalitetne i detaljne stručne analize različitih aspekata fenomena turizma po pojedinim regijama, bez kojih je nemoguće kvalitetno pratiti promjene u svjetskom turizmu, WTO-ov teritorijalni ustroj zaslužuje barem analizu

s geografskog motrišta. Naime bez pokušaja geografskog razumijevanja logike formiranja pojedinih teritorijalnih cjelina koje prati WTO ne mogu se kvalitetno znanstveno pratiti analize izrađene na temelju regionalno grupiranih statističkih podataka, a tako niti kvalitetno razmatrati prostorni aspekti turizma u svijetu.

Tab. 2. Opći podaci o svjetskim turističkim regijama 2003. godine

Tab. 2. *General data on world tourism regions in 2003*

regija	površina u km ²	broj stanovnika u tisućama	stanovnika na km ²	društveni proizvod po stanovniku US \$
1. EUROPA	28.023.112	878.609	31,4	16.200
1.1. Južna Europa	1.315.824	146.158	111,1	20.600
1.2. Istočno europsko Sredozemlje	809.499	74.609	92,2	7.800
1.3. Zapadna Europa	1.103.883	185.045	167,6	28.100
1.4. Sjeverna Europa	1.636.890	88.577	54,1	28.400
1.5. Srednja i Istočna Europa	23.157.016	384.220	16,6	7.700
2. AFRIKA	27.628.688	776.042	28,1	2.000
2.1. Sjeverna Afrika	5.776.663	112.808	19,5	4.100
2.2. Zapadna Afrika	6.145.636	254.543	41,4	1.100
2.3. Središnja Afrika	6.612.413	101.044	15,3	1.100
2.4. Istočna Afrika	6.390.589	258.354	40,4	900
2.5. Južna Afrika	2.703.387	49.293	18,2	10.100
3. BLISKI ISTOK	6.647.081	188.198	28,3	5.000
4. JUŽNA AZIJA	6.665.394	1.484.520	222,7	2.500
5. ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	24.801.079	2.106.132	84,9	7.000
5.1. Sjeveroistočna Azija	11.800.516	1.518.124	128,6	7.700
5.2. Jugoistočna Azija	4.493.525	556.019	123,7	4.100
5.3. Oceanija	8.507.038	31.989	3,8	21.500
6. AMERIKA	42.226.391	868.820	20,6	18.300
6.1. Sjeverna Amerika	23.642.698	427.521	18,1	30.100
6.2. Srednja Amerika	541.163	39.301	72,6	4.400
6.3. Karibi	234.920	37.759	160,7	5.400
6.4. Južna Amerika	17.807.610	364.239	20,5	7.300
ANTARKTIKA	13.268.069	1,5	0	...
SVIJET UKUPNO	149.259.814	6.302.323	42	8.000

Izvor: CIA - The World Factbook 2004, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>

GEOGRAFSKA ANALIZA TERITORIJALNOG USTROJA WTO-A PO POJEDINIM REGIONALNIM CJELINAMA

Na temelju zaključaka prethodnog poglavlja u nastavku je izvršena analiza aktualnog teritorijalnog ustroja WTO-a s geografskog motrišta. Osim općenite analize, pokušala se dokučiti i logika obuhvata pojedinih regionalnih i subregionalnih cjelina, neovisno o motivima njihovog oblikovanja. Iako je autor ovog rada svjestan male mogućnosti mijenjanja postojećeg teritorijalnog ustroja WTO-a, posebice u uvjetima praktične petrifikacije ovog sustava još od prije skoro četrdeset godina, iskazane su određene sugestije s geografskog motrišta. Ove sugestije posebice vode računa o novijim političkim i gospodarskim promjenama, kao što je prikazano na slici 2.

Naime, autor ovog rada drži da regionalna podjela svijeta koju provodi WTO-a nije jedan s geografskog stanovišta posve neprihvatljiv ustroj kojeg treba uvažavati samo zbog nužnosti uporabe statističkih podataka, već da on ima određenu logiku i s geografskog stanovišta. Ona s jedne strane proizlazi iz uvažavanja specifičnosti turizma prilikom vršenja regionalizacije, što proizlazi iz formiranja pojedinih regija i subregija ovisno o njihovoj turističkoj važnosti (vidi tablice 3. i 4.). S druge strane, ona proizlazi iz naglašavanja uloge turizma kao kulturnog fenomena, koji je s geografske strane bio često neopravdano marginaliziran.

Tako već osnovna WTO-ova podjela svijeta na šest turističkih regija ukazuje na važnost kulturno-civilizacijske komponente turizma, odnosno na činjenicu da se turizam kao fenomen različito promatra i prakticira u raznim dijelovima svijeta ovisno o organizaciji pojedinih društava. U tom kontekstu se Europa kao prva turistička regija svijeta na način kako je gleda WTO, dakle uključujući cijelo područje bivšeg SSSR-a, izdvaja kao prostor izrazite dominacije europske kulture, civilizacije, pisma,¹² a uglavnom i jezika i (kršćanske) vjere. Istodobno je Europa i područje u kojem osobitu ulogu ima kopneni prijevoz te kupališni, zimski i lječilišni turizam kao vrste turizma izrazito karakteristične za Europu i Europljane.

Regije Bliskog Istoka i Južne Azije izdvojene iz cjeline azijskog kontinenta ističu se izrazito specifičnim civilizacijama i kulturama, koje za posljedicu imaju bitno drukčije poglede na turizam nego što je slučaj u Europi. Zbog toga su ove dvije cjeline i izdvojene kao posebne svjetske regije usprkos razmjerno male veličine i turističkog značaja. Tako su za prostor Bliskog Istoka znakoviti dominacija arapskog jezika i islama kao religije te specifična pozicija žena u društvu. To za posljedicu ima i drugačije poimanje turizma, vidljivo u naglašenoj ulozi shopping i religijskog turizma, slaboj važnosti ili getoizaciji kupališnog turizma te izrazitoj dominaciji zračnog prijevoza.

Izrazita posebnost znakovita je i za Južnu Aziju, koja je vidljiva i iz njenog drugog naziva Indijski potkontinent. U ovoj regiji dominiraju jedinstvena indijska kultura, indoiranski i dravidski jezici, hinduizam i islam kao religije, a za nju je znakovito i opće siromaštvo i prenapučenost. Stoga se Južna Azija usprkos bogatih resursa i razmjerno visoke civilizacijske i demokratske razine s obzirom na gospodarsku situaciju ističe i vrlo slabim razvojem inozemnog turizma, uglavnom motiviranog kulturnim sadržajima i svojevrsnim kulturnim avanturizmom.

Tab. 3. Osnovni podaci o turizmu po svjetskim turističkim regijama

Tab. 3. Basic tourism data on world tourism regions

regija	broj turista u tisućama			devizni prihod od turizma 2002. godine		
	1997.	2002.	razlika %	u milijuni- ma US\$	po turistu u US\$**)	po stanov- niku u US\$
1. EUROPA	371.104	399.759	7,7	240.500	602	274
1.1. Južna Europa	105.175	130.971	24,5	82.300	628	563
1.2. Istočno europsko Sredozemlje	13.138	16.062	22,3	12.100	751	162
1.3. Zapadna Europa	125.352	141.099	12,6	87.100	618	471
1.4. Sjeverna Europa	40.384	46.385	14,9	35.500	766	401
1.5. Srednja i Istočna Europa	87.055	65.241	-25,1	23.500	359	61
2. AFRIKA	23.205	29.136	25,6	11.800	404	15
2.1. Sjeverna Afrika	8.000	10.307	28,8	3.800	365	34
2.2. Zapadna Afrika	2.143	2.945	37,4	1.300	454	5
2.3. Središnja Afrika	432	739	71,1	200	163	2
2.4. Istočna Afrika	5.257	6.291	19,7	3.000	485	12
2.5. Južna Afrika	7.373	8.852	20,1	3.500	397	71
3. BLISKI ISTOK	14.258	27.594	93,5	13.000	470	69
4. JUŽNA AZIJA	4.834	5.869	21,4	5.100	865	3
5. ISTOČNA AZIJA I PACIFIK	88.254	125.425	42,1	89.600	714	43
4.1. Sjeveroistočna Azija	48.720	73.634	51,1	47.900	651	32
4.2. Jugoistočna Azija	30.611	42.228	38,0	27.400	648	49
4.3. Oceanija	8.923	9.564	7,2	14.300	1.498	447
5. AMERIKA	116.558	114.853	-1,5	114.300	995	132
5.1. Sjeverna Amerika	84.739	81.616	-3,7	85.100	1.043	199
5.2. Srednja Amerika	3.002	4.701	56,6	3.400	718	87
5.3. Karibi	15.297	16.058	5,0	16.600	1.035	440
5.4. Južna Amerika	13.520	12.479	-7,7	9.200	734	25
SVIJET UKUPNO *)	618.213	702.636	13,7	474.200	675	75

Izvori: Compendium of Tourism Statistics, Data 1998 - 2002, 2004 Edition, World Tourism Organization, Madrid i CIA - The World Factbook 2004, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>

*) Iskazani podaci za svijet u cjelini i pojedine regije ne poklapaju se sa zbrojem po pojedinim subregijama zbog zaokruživanja originalnih vrijednosti

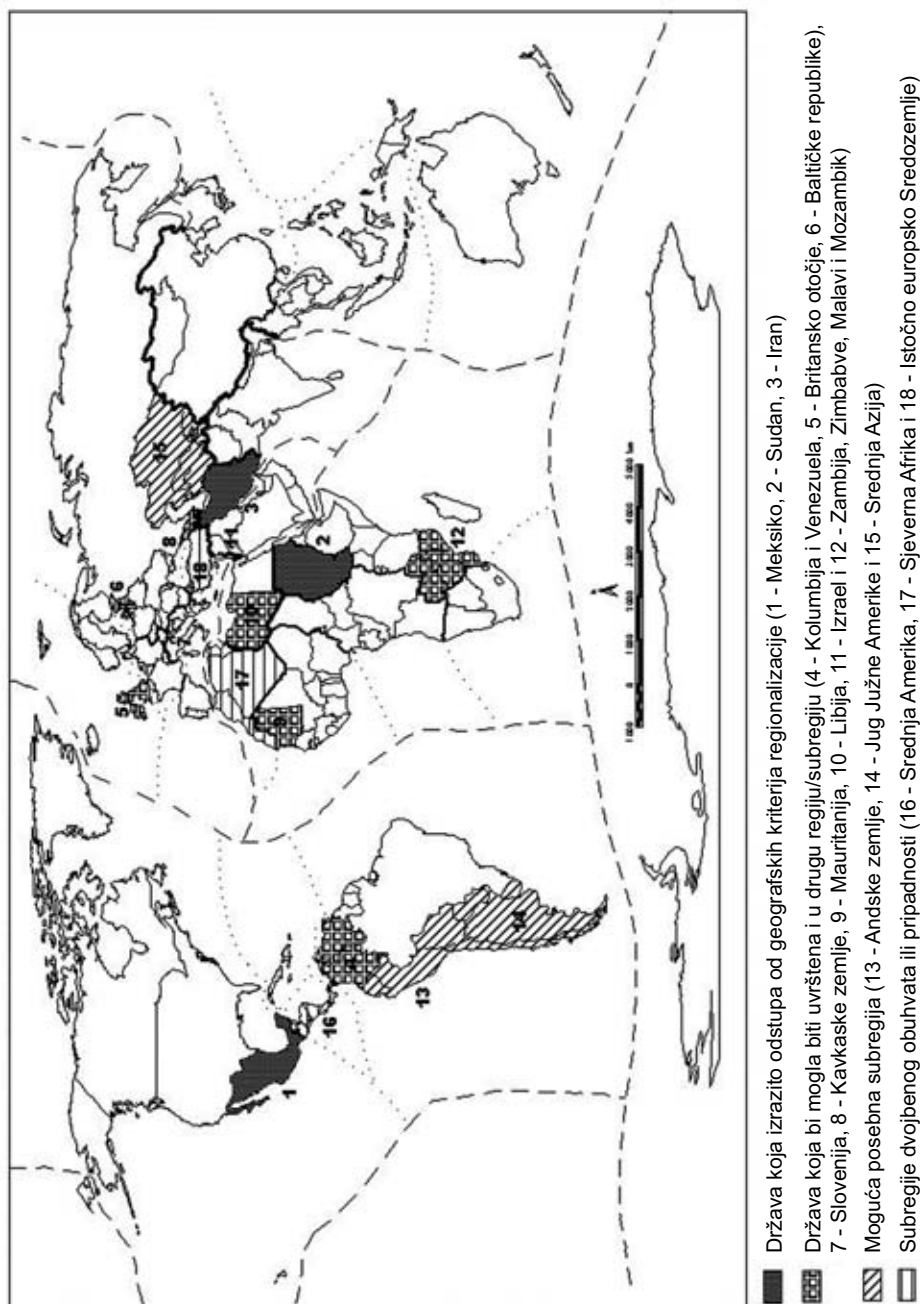
***) Kod pojedinih regija iskazani iznos deviznog prihoda po turistu se razlikuje od iznosa koji se dobije podjelom vrijednosti iznosa deviznog prihoda i broja turista. Naime, zbog razlika u načinu bilježenja broja turista, devizni prihod po turistu za pojedine regije procijenjen je po posebnoj metodologiji WTO-a.

Tab. 4. Udio pojedinih emitivnih tržišta u ukupnom broju turista po svjetskim turističkim regijama 2002. god.
Tab. 4. *The share of emitive tourist markets in the total number of tourist by tourism regions in 2002*

regija	broj turista u tisućama	udio emitivnih tržišta u postocima					
		Europa	Afrika	Bliski Istok	Azija i Pacifik	Amerika	nepoznato
1. EUROPA	399.759	88,1	0,6	0,4	3,7	5,8	1,3
1.1. Južna Europa	130.971	93,6	0,2	0,1	1,5	3,8	0,8
1.2. Istočno europsko Sredozemlje	16.062	88,2	1,0	2,3	4,9	3,4	0,2
1.3. Zapadna Europa	141.099	84,1	1,0	0,4	4,6	7,0	2,9
1.4. Sjeverna Europa	46.385	76,7	1,5	0,8	6,8	13,9	0,3
1.5. Srednja i Istočna Europa	65.241	93,7	0,1	0,2	3,7	2,3	0,0
2. AFRIKA	29.136	38,3	40,3	3,1	3,0	3,6	11,7
2.1. Sjeverna Afrika	10.307	54,7	8,2	7,9	0,7	1,5	27,1
2.2. Zapadna Afrika	2.945	40,8	41,0	1,4	5,3	5,7	5,9
2.3. Središnja Afrika	739	51,9	37,2	1,4	2,1	6,9	0,5
2.4. Istočna Afrika	6.291	37,3	48,4	0,6	5,2	5,9	2,6
2.5. Južna Afrika	8.852	18,1	71,9	0,2	3,3	3,4	3,1
3. BLISKI ISTOK	27.594	24,8	5,1	45,3	19,1	3,1	2,5
4. AZIJA I PACIFIK	131.294	12,5	0,6	0,6	78,0	6,9	1,5
4.1. Južna Azija	5.869	48,2	1,8	4,3	35,2	9,8	0,6
4.2. Sjeveroistočna Azija	73.634	7,8	0,3	0,2	83,9	6,6	1,3
4.3. Jugoistočna Azija	42.228	14,0	0,8	1,0	76,5	5,8	2,0
4.4. Oceanija	9.564	20,2	1,0	0,4	65,3	11,8	1,3
5. AMERIKA	114.853	15,9	0,3	0,2	6,8	74,9	1,9
5.1. Sjeverna Amerika	81.616	14,1	0,4	0,2	9,2	76,0	0,1
5.2. Srednja Amerika	4.701	10,5	0,0	0,0	1,5	86,1	1,9
5.3. Karibi	16.058	21,0	0,0	0,0	0,3	67,7	11,0
5.4. Južna Amerika	12.479	23,2	0,3	0,1	2,0	72,1	2,4
SVIJET UKUPNO	702.636	57,6	2,4	2,3	18,7	17,1	1,9

Izvori: World Overview & Tourism Topics, 2003 Edition, World Tourism Organization, Madrid

^{*)} U dijelu podataka WTO-a koji se bave odnosima među regijama Južna Azija ima status subregije u okviru velike regije Azije i Pacifika (umjesto Istočne Azije i Pacifika), dok se u drugim okolnostima tretira kao samostalna regija.

Sl. 2. Glavna odstupanja teritorijalnog ustroja WTO od geografskih kriterija regionalizacije
 Fig. 2 Major disparities between WTO tourism regions and tourism regions by criteria of geographical regionalization

Na prvi pogled neobičan spoj Istočne Azije i Oceanije ima također određenu unutarnju logiku. Naime, radi se o sveukupno izrazito heterogenom prostoru miješanja vrlo različitih kultura i civilizacija, ali i o prostoru koji, za razliku od Bliskog Istoka i Južne Azije, nema značajnijih kulturnih i civilizacijskih ograničenja koji priječe razvoj turizma.¹³ Povrh toga, za ovo je područje usprkos brojnih unutarnjih razlika znakovita velika gospodarska povezanost i dinamika razvoja, a znakovita je i snažna dominacija japanskog te susjednih tržišta Koreje i visoko razvijenih dijelova Kine u turističkoj potražnji.

Uz Afriku koja se logično izdvaja kao posebna regija, ima osnova i tretiranje obje Amerike kao jedne regionalne cjeline. Naime, neovisno o određenim unutarnjim razlikama, posebice između Angloamerike i Latinske Amerike, cijeli američki kontinent čini civilizacijski i kulturno razmjerno jedinstvenu cjelinu kojom dominiraju europski jezici, civilizacija, kršćanska vjera i latinično pismo. Usto je ovaj prostor i sa stanovništa funkcioniranja turizma dosta kompaktan, jer ga karakterizira prilagođenost dominirajućem tržištu Angloamerike i apsolutna prevlast zračnog prijevoza usprkos visoke razine opće razvijenosti i stupnja motorizacije.

a) Europa

Područje Europe je zbog priključenja azijskog dijela bivšeg SSSR-a površinom najveća turistička regija svijeta, dok brojem stanovnika zaostaje za Južnom Azijom i Istočnom Azijom s Pacifikom, koje obuhvaćaju najmnogoljudnije zemlje svijeta Indiju i Kinu. No, zato je Europa po broju turista i deviznom prihodu od turizma uvjerljivo prva svjetska regija. Tome doprinosi činjenica da većinu turista u svijetu čine Europljani te razmjerno visok stupanj opće razvijenosti. Na veliku važnost turizma utjecala je i teritorijalna rasejkanost, odnosno vrlo velik broj država na razmjerno malom prostoru. Stoga u Europi inozemni turizam ima znatno veću ulogu nego u Americi ili Istočnoj Aziji, gdje u turizmu dominiraju velike države kao SAD i Kina.

Obuhvat pet država Centralne Azije koje su bile u sastavu bivšeg SSSR-a (Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgistan i Tadžikistan), a dijelom i triju kavkaskih država u prijelaznom području između Europe i Azije (Gruzija, Armenija i Azerbajdžan) očita je posljedica nasljeđa obuhvata država koje su nekad činile SSSR. Iako njihovo zadržavanje u okviru Europe ima određenu logiku uvjetovanu i dalje snažnim vezama s Rusijom unutar Zajednice neovisnih država, valjalo bi ipak razmisliti o priključenju centralnoazijskih zemalja regiji Bliskog Istoka ili barem o formiranju posebne subregije Centralne Azije. Problematično i već spomenuto uvrštavanje u Europu države Izrael, smještene usred Bliskog Istoka.

Pet subregija koje čine regiju Europe dijelom se poklapa sa standardnom geografskom podjelom po nazivu i obuhvatu, ali ima i dosta odstupanja. Obuhvatom najbližnja uobičajenim geografskim regijama je subregija Južne Europe, koja se uglavnom poklapa s prostorom Europskog Sredozemlja kao turistički još uvijek prve regije svijeta. I ovdje se, međutim, osjeća utjecaj nasljeđa stanja iz prošlosti. To se najbolje vidi kroz obuhvat cijelog prostora bivše Jugoslavije u Južnoj Europi, iako bi danas Sloveniju bilo logičnije priključiti u istu s cjelinu s Austrijom i Švicarskom pa i Mađarskom i Češkom, nego u Južnu Europu.¹⁴

Nasuprot Južnoj Europi, s geografskog stanovišta najproblematičnija subregija je Istočno europsko Sredozemlje, koje obuhvaća samo Tursku, Cipar i Izrael. Iako se može razumjeti politička logika obuhvata zemalja koje su geografski u Aziji, a politički u Europi,¹⁵ radi se ipak o previše heterogenom i premalenom području da bi činilo posebnu subregiju. Naime, samo je Turska teritorijem i brojem stanovnika relevantnija zemlja, ali je istodobno bitno slabije razvijena od prostralih država Cipra i Izraela, koje su međusobno također vrlo različite. Naime, Cipar je 2004. godine postao dijelom Europske unije i ekonomski tako postao još vezaniji na južnu Europu nego prije, dok je Izrael turistički skoro posve ovisan o kretanjima na Bliskom Istoku kojem geografski pripada, a ne kretanjima u Europi. Uostalom, Izrael se smješta u prostor Bliskog Istoka i od strane turističke struke kad su u pitanju regionalne brošure i lokacija štandova na turističkim sajmovima, iako suvremena zbivanja na zlokoban način donekle potvrđuju logiku njegovog izdvajanja.¹⁶ Stoga bi sretnije rješenje bilo pridruživanje Turske i Cipra regiji Južne Europe (što se u praksi često i čini), a Izraela Bliskom Istoku.

Turistička subregija Zapadne Europe bliža je političkom, nego geografskom poimanju Zapadne Europe, jer uključuje i srednjoeuropski prostor Njemačke i alpskih zemalja koji prije pada komunizma nije bio dijelom Sovjetskog bloka. Ipak, u njen sastav je ušao prostor bivše komunističke Istočne Njemačke, dok je isključen prostor Britanskog otočja koji se u većini geografskih podjela svrstava u Zapadnu Europu. Ipak, i ovako formirana subregija ima opravdanja, jer uključuje samo gospodarsko središte Europe za koje su znakoviti visoka razvijenost, intenzivna turistička kretanja te vrlo velika uloga kopnenog prijevoza. Po tome se ova subregija dosta razlikuje i od razmjerno izoliranijeg i primarno na zračni prijevoz orijentiranog britanskog otočja, te od još uvijek slabije razvijenih bivših komunističkih zemalja Srednje Europe, bez obzira što su postale dijelovi Europske unije.

Stoga je uključivanje turističkog diva Ujedinjenog Kraljevstva te Irske u subregiju Sjeverne Europe dobrim dijelom rezultat potrebe da se osnaži turistički razmjerno nedovoljno značajan prostor Skandinavskih zemalja kao Sjeverne Europe u užem smislu. Zbog rubnog položaja u Europi i s time povezanih posebnih značajki turizma ova subregija ima određenu logiku, iako bi se mogla opravdati i drukčija rješenja. Pod time se misli na eventualno pridruživanje ovoj subregiji i triju baltičkih republika Estonije, Latvije i Litve, koje su se nakon osamostaljivanja i priključenja Europskoj uniji dosta odvojile od utjecaja Rusije i istodobno snažno povezale sa susjednim skandinavskim državama.

Konačno, subregija Srednje i Istočne Europe, iako vrlo logična kao cjelina koja je obuhvatila sve nekadašnje europske komunističke države pod okriljem SSSR-a, danas usprkos određenih unutarnjih sličnosti čini preglomazan prostor za jednu subregiju unutar Europe. Najmanje što bi bilo uputno učiniti je izdvajanje centralnoazijskih i eventualno kavkaskih zemalja u posebnu subregiju te odvajanje preostalog područja koje je ostalo u Zajednici neovisnih država (Rusija, Bjelorusija, Ukrajina i Moldova) od država koje su ušle ili su pred ulaskom u Europsku uniju. Naime, Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, a sve više i Rumunjska i Bugarska pokazuju znatno povoljnije gospodarske rezultate u cjelini te još više u turizmu od preostalih država uvrštenih u regiju Srednje i Istočne Europe.

b) Afrika

Regija Afrike uglavnom se poklapa s prostorom afričkog kontinenta kao veličinom i brojem stanovnika drugog na svijetu, ali se radi i o prostoru koji nakon Južne Azije ima najmanji turistički značaj. Stoga je podjela Afrike na ukupno pet subregija primarno posljedica rascjepkanosti ovog kontinenta na izuzetno veliki broj država, a ne veće važnosti turizma i znatnijih razlika u oblicima turizma koji se javljaju. Uostalom, otprilike dvostruko manji južnoamerički kontinent cijeli čini jednu turističku subregiju, iako su unutar njega razlike u funkcioniranju turizma veće nego u Africi.

Jedini dijelovi afričkog kontinenta koji nisu uključeni u turističku regiju Afrike su Egipat i Libija, svrstani u regiju Bliskog Istoka. Ovakva odluka ima logike s obzirom na jezične, vjerske i kulturne značajke ovih zemalja i njihove veze s azijskim dijelom Bliskog Istoka, no to potiče pitanje zašto onda iz Afrike nisu isključene i ostale pretežito arapske i islamske države Magreba na zapadu te Sudan. Naime, ove su države svrstane u subregiju Sjeverne Afrike, iako su i po općim i turističkim značajkama sličnije Bliskom Istoku pa i Južnoj Europi, nego ostatku Afrike. Pod tim se misli na dominaciju kupališnog i kulturnog turizma i orijentaciju na blisko europsko tržište, slično kao i u vodećoj turističkoj zemlji Bliskog Istoka Egiptu.

Na ovaj način i dalje egzistira vrlo čudna subregija Sjeverne Afrike koja obuhvaća tri srednje razvijene zemlje Magreba Maroko, Alžir i Tunis s razmjerno jakim turizmom te potpuno odvojeni i nerazvijeni Sudan, geografski i kulturno bliži Egiptu, a po niskom stupnju opće i turističke razvijenosti Africi južno od Sahare. Stoga bi bilo uputnije cijelu subregiju Sjeverne Afrike zajedno s pretežito arapskom i na Maroko orijentiranom Mauritanijom na zapadu Afrike pridružiti velikoj regiji Bliskog Istoka, kao prostoru dominacije arapskog jezika i islamske kulture.

Preostali veći dio Afrike bi onda činio vrlo kompaktnu regiju koju karakterizira izrazita dominacija crnog stanovništva, autohtona afrička kultura, ali i pretežita uporaba europskih jezika bivših kolonizatora kao službenih jezika. Za Afriku južno od Sahare znakovita je i dominacija vruće ekvatorijalne klime, koja u uvjetima općeg siromaštva i niske organiziranosti društva za posljedicu ima i vrlo slab razvoj turizma. Jedini značajniji izuzeci su prirodno izuzetno atraktivni prostori nacionalnih parkova u višim, klimatski ugodnijim te stoga za turiste zdravijim područjima, te pojedine kupališne destinacije uglavnom na otocima Indijskog oceana.

Unutarnja podjela “prave” Afrike na četiri subregije, primarno motivirana teritorijalnom rascjepkanošću, uglavnom slijedi standardnu geografsku podjelu na Zapadnu, Središnju, Istočnu i Južnu Afriku. Pri tom nešto veći turistički značaj ima samo Južna Afrika zbog Južnoafričke republike kao jedine gospodarski razvijenije i za turizam infrastrukturno opremljene zemlje. Određeni turistički značaj ima još i Istočna Afrika, poznata po safari turizmu, dok su Zapadna i Središnja Afrika turistički skoro posve nerazvijene.

No, i u ovu je podjelu unesena jedna značajna promjena, a to je priključenje Zambije, Zimbabvea, Malavija i Mozambika subregiji Istočne Afrike. Time je subregija Južne Afrike svedena samo na Južnoafričku republiku i s njom usko povezane manje i slabo naseljene države Namibiju, Bocvanu, Lesoto i Svazi. Ovakva je podjela imala logike prije dvadesetak

godina, kad je Južnoafrička republika zbog bjelačkog rasističkog režima bila izolirana od ostatka svijeta, a navedene su zemlje bile pod njenom izravnom ili neizravnom kontrolom. No, nakon pada rasističkog režima 1994. godine više nema razloga takvoj izolaciji, tim više što su Zambija, Zimbabve, Malavi i Mozambik danas gospodarski izrazito vezane uz Južnoafričku republiku, iz koje u njih dolazi i najveći dio turista.

c) Bliski Istok i Južna Azija

Bliski Istok i Južna Azija čine dvije regije na kojima se na najbolji način može očitati logika WTO-a u poimanju turizma u svijetu kao primarno kulturno-civilizacijskog fenomena: Bliski Istok kao prostor potpune dominacije arapskog etnikuma i islamske vjere,¹⁷ a Južna Azija kao prostor specifične indijske kulture i civilizacije. Već spomenute specifičnosti ovih regija elaborirane u uvodu ovog poglavlja dovele su i do značajnih razlika u turističkim kretanjima. Pri tom je za Bliski Istok uz općenito viši stupanj općeg i turističkog razvoja karakteristična i snažna orijentacija na potražnju iz same regije, dok je Južna Azija značajnije orijentirana na potražnju iz Europe, a manje na inozemnu potražnju iz same regije.¹⁸

Stoga donekle začuđuje uvrštavanje Irana kao izrazito islamske i geografski primarno bliskoistočne zemlje u regiju Južne Azije, tim više što je Iran tijekom svoje povijesti uvijek bio primarno orijentiran prema zapadu i arapskom svijetu, a ne prema Indiji. Jedina važnije poveznice Irana s Južnom Azijom su pripadnost jezika istoj jezičnoj skupini indoiranskih jezika, za razliku od arapskog semitskog svijeta, te značajan broj posjeta iz Pakistana i Afganistana. Ipak, sami Iranci znatno više komuniciraju sa zemljama Bliskog Istoka pa i Istočne Europe,¹⁹ s kojima su znatno bolje i prometno povezani, dok prema Pakistanu i Indiji za sada ne postoji niti željeznička veza.

Osim slučaja Irana, postoji i problem zadiranja regije Bliskog Istoka na afrički kontinent, koja je već elaborirana u prethodnom podpoglavlju. Eventualno širenje regije Bliskog Istoka i na prostor Sjeverne Afrike podrazumijevalo i bi potrebu izdvajanja subregije Sjeverne Afrike kao jasno definiranog i specifičnog prostora. Ima osnova i podjeli postojeće regije Bliskog Istoka na subregiju sredozemnih levantskih zemalja, orijentiranih više na europska tržišta, te na subregiju zemalja Zaljeva bogatih naftom, koje su zbog konzervativnih islamskih gledišta orijentirane primarno na okolna tržišta islamskih zemalja.

Regiju Južne Azije zbog izrazito malog turističkog značaja nema potrebe dijeliti na subregije usprkos razmjerno velike površine i izuzetno velikog broja stanovnika, zbog čega se ona ponekad kao subregija pridružuje regiji Istočne Azije i Pacifika. No to je više rezultat potreba statističke obrade, nego sličnosti s turističkom motrišta.²⁰

d) Istočna Azija i Pacifik

Usprkos velike unutarnje heterogenosti Istočna Azija i Pacifik predstavlja možda najtransparentniju svjetsku turističku regiju s motrišta vanjskih i unutarnjih granica. Odmak prema regiji Južne Azije je vrlo jasan ne samo s prirodnog, kulturološkog i civilizacijskog, nego i s turističkog motrišta. Karakterizira ga u osnovi izrazita dominacija unutarnjeg

tržišta Japana, Koreje i dijelova Kine,²¹ za razliku od pretežite usmjerenosti Južne Azije na europsko tržište. Još je jasniji odmak ove regije prema dijelu azijskog kontinenta koji je svrstan u regiju Europe, odnosno prema području Rusije i s njom usko povezanim zemljama članicama Zajednicu neovisnih država.

Unutarnja podjela ove regije je također vrlo transparentna, jer se tri subregije u potpunosti poklapaju s jasno definiranim geografskim cjelinama Dalekog Istoka (Sjeveroistočne Azije), Jugoistočne Azije i Oceanije. Određeni problem predstavlja samo veličina tih subregija, jer samo subregija Sjeveroistočne Azije brojem stanovnika, gospodarskom važnošću i turističkim značajem nadmašuje prostor Bliskog Istoka i Južne Azije zajedno.

Stoga se u nekim analizama WTO-a subregije Sjeveroistočna Azija, Jugoistočna Azija i Oceanija ipak tretiraju se kao samostalne regije, posebice kad se unutar područja Oceanije izdvajaju uže cjeline Australazija, Melanezija, Mikronezija i Polinezija. No, to je primarno uvjetovano velikim brojem država u tom prostoru i potrebom posebnog izdvajanja Australije i Novog Zelanda kao najvećih, te gospodarski i turistički daleko najrazvijenijih država Oceanije.²²

e) Amerika

Regija Amerike koja uključuje kontinente Sjevernu i Južnu Ameriku je kao i prethodna regija Istočne Azije i Pacifika vrlo transparentna s motrišta vanjskih granica, što je u njenom slučaju i najjednostavnije zbog fizičke izdvojenosti od drugih dijelova svijeta. Kako se radi i o razmjerno sličnom području s motrišta općih i turističkih značajki, ima punog opravdanja i spajanje u jednu regionalnu cjelinu bez obzira na veličinu prostora, odnosno obuhvat dva kontinenta i svih klimatskih pojaseva. No, za razliku od Južne Azije i Pacifika, prostor Amerike je na vrlo problematičan podijeljen na manje cjeline. Naime, od ukupno četiri subregije dvije veće Sjeverna i Južna Amerika pokrivaju 98 posto teritorija oba kontinenta i preko 90 posto stanovništva, dok se na preostale dvije subregije Srednju Ameriku i Karibe odnosi tek oko 2 posto teritorija i 9 posto stanovništva.

Pri tom je razumljivo izdvajanje posebne subregije Kariba kao jednog od najjačih turističkih područja svijeta, koje po turizmu nadmašuje cijeli južnoamerički kontinent, iako se radi o prostoru koji je manji i ima manje stanovnika od Italije ili Španjolske. No, sasvim je drugačija situacija sa Srednjom Amerikom, koja je nakon Kariba najmanja turistička subregija u svijetu, a ima sasvim minoran turistički značaj. Ova bi subregija imala drukućiju težinu kad bi u njenom sastavu bio Meksiko kao razmjerno velika i turistički snažna država, koja je usto po prirodnim, gospodarskim i kulturološkim značajkama dio Srednje Amerike kao geografske regije i Latinske Amerike kao njoj nadređene više regije. No, Meksiko je priključen području Sjeverne Amerike, dakle u jednu cjelinu s gospodarski i kulturno bitno različitim angloameričkim državama SAD-om i Kanadom.

Geografska neutemeljenost ovog pristupa je tim veća uzme li se u obzir da bi subregija Sjeverne Amerike (Angloamerike) i bez Meksika bila po gospodarskim i turističkim pokazateljima uvjerljivo najjača u prostoru Amerike, a čini i vrlo jasnu gospodarsku i kulturnu cjelinu bitno različitu od preostalog prostora Latinske Amerike. Tako su glavni

argumenti povezivanja Meksika sa SAD-om i Kanadom prisustvo automobilskeg prometa u turističkim kretanjima (za razliku od isključivo na zračni prijevoz orijentirane Srednje Amerike) i gopodarska povezanost ovih triju država kroz Ugovor slobodnoj trgovini (North American Free Trade Agreement - NAFTA). Ipak, velike razlike između Meksika i SAD-a upućuju da bi svrsishodnije rješenje od postojećeg bilo čak i spajanje Srednje Amerike s Karibima, budući da je turistički proizvod tih zemalja međusobno sličniji nego turistički proizvod SAD i Kanade u odnosu na Meksiko.

Ova konstatacija je iskazana i zbog situacije u Južnoj Americi, gdje se usprkos većih razlika u općim i turističkim značajkama pojedinih zemalja ne izdvaja nijedna subregija. Tako se Brazil, kao velika zemlja portugalskog jezika i kulture s velikim i za identitet zemlje osobito značajnim udjelom stanovnika afričkog porijekla, dosta razlikuje od ostalih država Južne Amerike. Naime, u tim je zemljama službeni jezik uglavnom španjolski, a većinu stanovnika čine mješanci bijelaca i autohtonog indijanskog stanovništva. Povrh toga, dvije najsjevernije države na južnoameričkom kontinentu Kolumbija i Venezuela su po lokaciji i tipu turističke ponude zapravo bliže subregiji Kariba, nego geografski sličnijim susjednim andskim zemljama Ekvadoru, Peruu i Boliviji.

Stoga bi andske zemlje zbog posebnosti ponude kulturnog turizma temeljenog na autohtonim starim indijanskim civilizacijama imalo osnova odvojiti i od država krajnjeg juga južne Amerike - Čilea, Argentine, Urugvaja i Paragvaja. Naime, najjužniji dio Južne Amerike dodatno se izdvaja od ostalih dijelova kontinenta kroz dominaciju bijelog stanovništva, viši stupanj općeg razvoja, prisustvo umjerene i dijelom hladne klime te po osobitima kulturnog krajolika i turističke infrastrukture koja je sličnija Europi, nego ostatku Južne Amerike.²³

Krajnji jug Južne Amerike mogao bi u svoj sastav uključiti i Antarktiku, kako ovaj dio svijeta ne bi bio posve isključen iz turističkih razmatranja. Naime, Antarktika počinje bivati sve zanimljivija kao zadnji kontinent očuvan u posve prirodnom stanju i cilj razmaženih turista koji žele zaviriti u sve dijelove svijeta. Budući da se glavnina turističkih ekspedicija na Antarktiku odnosi se na dio koji je najbliži jugu Južne Amerike kao najjužnijem stalno naseljenom dijelu svijeta, logično je da je upravo ovaj dio svijeta glavna baza za takva putovanja. No, treba ipak napomenuti da se ta turistička kretanja zbog nenaselenosti Antarktike i nepostojanja državnih nadležnosti nad njenim prostorom za sada statistički ne prate.

ZAKLJUČAK

Turistička regionalizacija svijeta koju provodi Svjetska turistička organizacija (WTO) i koja je aktualna i danas, u svojoj je biti gotovo ista kao i iz vremena nastanka sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća, u vrijeme djelovanja predhodnice WTO-a, Međunarodne unije službenih putničkih organizacija (IUOTO). Njena osnovna značajka je podjela svijeta na šest velikih regija (Europu, Afriku, Bliski Istok, Južnu Aziju, Istočnu Aziju s Pacifikom te Ameriku), koja značajno odudara od uobičajene geografske podjele na kontinente. Povrh toga, i unutarnja podjela ovih regija se dosta razlikuje od regionalizacija kojima se koriste geografi pa i drugi znanstvenici i stručnjaci.

Budući da turistička regionalizacija svijeta nije smatrana osobito važnim elementom ukupnog djelovanja IUOTO i kasnije WTO, nisu posebno obrazloženi temelji njenog nastanka niti su poznati njeni donositelji. Kako je usto u osmišljavanju opsega pojedinih regija veliku ulogu imala politika, ova regionalizacija ističe se brojnim nedosljednostima s geografskog motrišta pa i općenito nelogičnim rješenjima. Zbog toga se geografi njome nisu služili, već su se prilikom razmatranja prostornih aspekata turizma uglavnom držali standardne geografske podjele na kontinente i unutar njih na geografske regije.

Ipak, teritorijalni ustroj WTO-a ima određenu prostornu logiku i nastoji voditi računa o potrebama turističke struke, što proizlazi iz naglašavanja važnosti pojedinih turistički važnih prostora i isticanja često neopravdano zanemarene kulturne komponente turizma. Po tim regijama prati se velik dio statističkih podataka koje objavljuje WTO-a, koje zbog visoke kvalitete i usporedivosti u velikoj mjeri koriste i geografi usmjereni na bavljenje turizmom. Stoga WTO-ov teritorijalni ustroj zaslužuje barem uvažavanje od strane geografa, tim više što se oni do sada nisu osobito bavili pokušajima promišljanja turističke regionalizacije na globalnoj razini.

Stoga autor ovog rada smatra da bi se teritorijalni ustroj WTO-a trebao uvažavati i kao posebna tema uključiti u proučavanje turističke geografije, ako se već ne koristi kao osnovni okvir proučavanja. Takav stav ne isključuje kritički geografski pristup WTO-ovoj turističkoj regionalizaciji, već traži geografsko razumijevanje logike formiranja pojedinih teritorijalnih cjelina koje prati WTO neovisno o motivima i logici njihovog nastanka. Bez toga se teško mogu kvalitetno razmatrati prostorni aspekti turizma u svijetu koji se uglavnom temelje na podacima WTO-a, pogotovo ukoliko se radi o analizama izrađenim na temelju regionalno grupiranih podataka.

POZIVNE BILJEŠKE

1. Klarić Z., 1999: Pomorska regionalizacija svijeta, Pomorstvo, Godina 13, Rijeka. str 265.-280
2. Ukoliko se turizam promatra kao gospodarska djelatnost, on se prema važećoj nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (Narodne Novine br.3/97 i 7/97), a koja slijedi iskustva Europske unije, u užem smislu poklapa s djelatnošću "Hoteli i restorani". No, turizam u širem smislu nije samo gospodarska grana, nego svojevrsan društveni fenomen koji zahvaljujući turističkim kretanjima u segmentu ostvarivanja prihoda posredno obuhvaća i dijelove drugih djelatnosti kao što su prijevoz, veze, trgovina itd. Iako na taj način u turizam spadaju i određeni segmenti poljoprivredne i industrijske proizvodnje koji prihode generiraju na turističkim aktivnostima, glavnina turizma ipak se odnosi na usluge, dakle na tercijarni sektor djelatnosti.
3. Prema Klarić Z., 1990: Turistička regionalizacija Hrvatske, Stručno-znanstveni mjesečnik Turizam br. 12, godina 38, Turistički savez Hrvatske, Zagreb, str. 315-325, ove tri vrste turizma se u Hrvatskoj ističu kao prostorno relevantne i usto zasnovane primarno na prirodnim značajkama: kupališni turizam na obali Jadrana i pogodnoj klimi za kupanje ljeti, planinski na atraktivnom reljefu Gorske Hrvatske i dijelom mogućnostima za zimske sportove, a turizam toplica na prirodnim resursima termalnih izvora peripanonskog prostora.
4. Osim po primarnom određenju geografije kao prirodne znanosti, Hrvatska se u svijetu ističe i kao zemlja s naglašenom orijentacijom na turizam temeljen na prirodnim resursima, odnosno na kupališnom turizmu. Većina europskih zemalja glavninu turističkih prihoda ostvaruje u gradskom i kulturnom turizmu, uključivo i Francuska i Italija kao jedne od vodećih kupališnih destinacija. Još bolji primjer su Nizozemska i Belgija

- kao zemlje gotovo bez prirodnih resursa, a koje od turizma zarađuju dvostruko više od Hrvatske. I u SAD-u društveno bazirane turističke atrakcije New Yorka, Las Vegasa ili Orlanda ostvaruju znatno veće prihode od turizma nego nacionalni parkovi i većina kupališnih destinacija.
5. Tako se npr. pod pojmom Sjeverne Europe u geografiji podrazumijeva prostor Skandinavskih zemalja a ponekad i baltičkih zemalja, dok WTO-ova subregija Sjeverna Europa uključuje i Britansko otočje. Razlike u obuhvatu znakovite su i za prostore Zapadne, Južne, Srednje i Istočne Europe, Sjeverne, Južne i Istočne Afrike, Bliskog Istoka, Južne Azije i Srednje Amerike.
 6. World Tourism Organization, <http://www.world-tourism.org/aboutwto/> 11. studenog 2004.
 7. International Travel Statistics, 1967, International Union of Official Travel Organizations, Geneve
 8. World Tourism Organization, <http://www.world-tourism.org/aboutwto/> 11. studenog 2004.
 9. Annals of Tourism Research, 1979: Geography of Tourism, University of Wisconsin
 10. Osim prirodnogeografskih grana koje su provele dobro razrađene regionalizacije prilagođene potrebama tih grana kao npr. klimatologija (s Koeppenovom podjelom klima) ili hidrogeografija (podjela po slijevovima i porječjima), regionalizaciju prilagođenu svojim potrebama ima npr. i pomorska geografija. Tako je V. Stražičić (Pomorska geografija svijeta, 1996., Školska knjiga, Zagreb) primarno oblikovao sveobuhvatnu i potrebama pomorske geografije prilagođenu regionalnu podjelu svijeta. Tu je podjelu preuzeo i dijelom modificirao Z. Klarić (Pomorska regionalizacija svijeta, 1990, Pomorstvo, Godina 13, Rijeka, 265-280) definirajući četrnaest pomorskih regija - Euroazijsko-afričko sredozemlje, Rusija i Crnomorske zemlje, Atlantska Europa, Afričke zemlje na Atlantiku, Angloamerika, Američko Sredozemlje, Južnoameričke zemlje na Atlantiku, Afričke zemlje na Indiku, Zemlje Crvenog mora i Perzijskog zaljeva, Azijske zemlje na Indiku, Australazijsko Sredozemlje, Azijsko Pacifičko proćelje, Australija i Oceanija te Južnoameričke zemlje na Pacifiku.
 11. U Hrvatskoj je uspostavljeno ukupno osam turističkih regija: Istra, Kvarner i gorje, Dalmacija – Zadarsko područje, Dalmacija – Šibensko područje, Dalmacija – Splitsko područje, Dalmacija – Dubrovačko područje, Središnja Hrvatska i Slavonija. Regionalizacija je dijelom temeljena na radu Z. Klarića (Turistička regionalizacija Hrvatske, 1990, Turizam br. 12, godina 38, Turistički savez Hrvatske, Zagreb, str. 315-325), koji je i izravno sudjelovao u kreiranju ove regionalizacije na zahtjev Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice te se zalagao za korištenje engleskog modela kao najprihvatljivijeg za Hrvatsku. Prilagodba ove regionalizacije potrebama turizma najbolje se očituje u znatno većem broju regija u primorskom, nego u površinom i brojem stanovnika većem, ali turistički bitno slabije razvijenom kontinentalnom dijelu Hrvatske.
 12. Latinično pismo i njemu srodna ćirilčno te grčko, armensko i gruzijsko pismo karakteristični su za cijelo područje Europe u širem smislu, a samo latinica i za cjelokupan prostor obiju Amerika i Oceanije, kao i za najveći dio Afrike. Posebno izdvojene WTO-ove regije u Aziji uz opće poznate vjersko-civilizacijske razlike izrazito karakterizira uporaba specifičnih vrsta pisama – arapskog u regiji Bliskog Istoka, devanagarija i njemu srodnih indijskih pisama u Južnoj Aziji te sasvim posebnih kineskog, korejskog i japanskog pisma u Istočnoj Aziji.
 13. Za najveći dio prostora Istočne Azije i Pacifika karakteristično je razmjerno liberalno gledanje na kupališni turizam, odijevanje i seksualno ponašanje, što nije slučaj s Južnom Azijom i pogotovo s Bliskim Istokom. To vrijedi ne samo za visoko razvijene zemlje u kojima religija ne igra izrazito važnu ulogu u društvu kao što su Australija, Novi Zeland ili Japan, nego i za dominantno budističke države Jugoistočne Azije, uključujući i slabije razvijene zemlje kao što su Vijetnam, Kambodža pa i Kina.
 14. Prostor bivše Jugoslavije WTO nije uvrstio u subregiju Centralne i Istočne Europe, u koji su uvrštene sve ostale bivše socijalističke države Europe osim teritorijalno izdvojene i turistički irelevantne Albanije. Za tu odluku je ključnu ulogu imala orijentacija bivše Jugoslavije na turističku potražnju pretežito iz razvijenih zapadnih zemalja. Stoga je regionalizacija WTO-a jedna od rijetkih na globalnoj razini koja zemlje ovog prostora, a tako i Hrvatsku, ne uvrštava u istočnoeuropske i balkanske grupacije, već ih promatra u zajednici s uglavnom razvijenim južnoeuropskim državama.
 15. Poznato je da se ove tri zemlje, dakle i Izrael, smatraju dijelom Europe kad su u pitanju športska takmičenja i kulturno-zabavne manifestacije

16. Najveća zamjerka upućena WTO-u prilikom početnog formiranja turističkih regija bilo je upravo izdvajanje Izraela iz regije Bliskog istoka uz istodobno zadržavanje okupiranih teritorija Palestine kako ih priznaju Ujedinjeni Narodi u Bliskom Istoku, iako se i turizam Palestine odvija isključivo uz posredstvo Izraela. Naime, upravo u Palestini se nalazi većina svetih kršćanskih mjesta koje posjećuju hodočasnici kao što su Betlehem i Nazaret, a UN ne priznaju niti izraelsku aneksiju istočnog Jeruzalema. No, aktualna situacija koju karakterizira izgradnja zida između Izraela i palestinskih teritorija, težnja formiranju neovisne palestinske države bez veza sa Izraelom te skoro potpuna izolacija Izraela u odnosu na susjedne arapske države čine uvrštavanje Izraela i Palestine u različite turističke regije danas logičnijom nego prije trideset godina.
17. U službenim dokumentima WTO na engleskom i španjolskom jeziku koristi se izraz Middle East, odnosno Oriente Medio, dakle Srednji Istok. No, kako se za taj prostor u hrvatskom, kao i u mnogim drugim jezicima koristi izraz Bliski Istok, on je korišten i ovom tekstu.
18. Kod ovih usporedbi valja voditi računa da se velik broj inozemnih turističkih putovanja na Bliskom Istoku odnosi na putovanja unutar politički vrlo rascjepkanog prostora, što zbog činjenice da se uspoređuju samo inozemna kretanja pruža dojam o vrlo snažnom turizmu, slično kao i u Europi. Istodobno se u Južnoj Aziji glavnina turističkih kretanja, uključujući i ona na većim udaljenostima, odvija unutar Indije kao najveće i najvažnije države, što se statistički prati kao domaći turizam.
19. Najveći broj posjetitelja u Iran dolazi iz Azerbajdžana, a i Iranci najviše putuju također u Azerbajdžan, te u Irak, Kuvajt i Saudijsku Arabiju.
20. To se uglavnom odnosi na podatke WTO-a koji se bave kretanjima turista između pojedinih svjetskih regija, jer je Južna Azija zbog izrazito male uloge u svjetskom turizmu statistički nezanimljiva kao posebna stavka.
21. Sve veći broj kineskih turista i u ovoj regiji i u svijetu za sada se još uvijek odnosi na turiste iz kineskih teritorija sa specijalnim statusom Tajvanom i Hong Kongom te na Kineze u Singapuru, Maleziji i drugim državama Istočne Azije. Turista iz Narodne Republike Kine kao najmnogoljudnije države svijeta za sada je razmjerno malo primarno iz političkih i sigurnosnih razloga, no već sada vrlo visoka kupovna moć bogatijeg dijela kineskog stanovništva upućuje nas na to da bi snažnije otvaranje Kine prema svijetu moglo dovesti do turističkih kretanja neslučenih razmjera.
22. Pojam Australazije, pod kojim se podrazumijevaju Australija i Novi Zeland, se u Hrvatskoj skoro uopće ne koristi, dok je u engleskom govornom području vrlo raširen.
23. Buenos Aires u Argentini je kao glavno urbano središte ovog prostora poznat po europskoj arhitekturi i načinu života, kupališna središta Čilea i Argentine su fizionomski sličnija španjolskim nego karipskim destinacijama, a ovaj dio Južne Amerike jedini ima i razvijeni zimski skijaški turizam.

LITERATURA I IZVORI

- Annals of Tourism Research, 1979: Geography of Tourism, University of Wisconsin-Stout
- Bilen M., Bučar K., 2001.: Osnove turističke geografije, Mikrorad d.o.o. i Ekonomski fakultet Zagreb
- B.Boniface B. i C. Cooper C., 2001: Worldwide Destinations: the geography of travel and tourism, Butterworth-Heinemann, London, str. v-vii
- Blažević I., Pepeonik Z., 1979: Turistička geografija, Školska knjiga, Zagreb, 235-236
- Central Intelligence Agency (CIA) - The World Factbook 2004, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>
- Compendium of Tourism Statistics, Data 1998 - 2002, 2004 Edition, World Tourism Organization, Madrid
- Geography of Tourism – Special Issue, 1979: Annals of Tourism Research, University of Wisconsin-Stout
- International Travel Statistics, 1967, International Union of Official Travel Organizations, Geneva
- Jeršič M., 1985. Turistična geografija, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani

- Klarić Z., 1999: Pomorska regionalizacija svijeta, Pomorstvo, Godina 13, Rijeka. 265.-280
- Klarić Z., 1990: Turistička regionalizacija Hrvatske, Turizam br. 12, godina 38, Turistički savez Hrvatske, Zagreb, 315-325
- Merlo L., Geografia Turistica ad uso degli Istituti Tecnici per il Turismo, C.L.I.T.T., Roma, 239-242
- Narodne Novine br.3/97 i 7/97
- Robinson H., 1976: Geography of Tourism, MacDonald & Evans Limited, London, 11-14
- Statistical Yearbook, 1996. United Nations, New York.
- Stražičić N., 1996: Pomorska geografija svijeta, Školska knjiga, Zagreb
- The Statesman's Yearbook 1998-1999. 135th Edition, The Macmillan Press Ltd, London/Basingstoke, 1998.
- The Times Atlas of the World. Times Books, London 1985.
- World Overview & Tourism Topics, 2003 Edition, World Tourism Organization, Madrid
- World Tourism Organization, <http://www.world-tourism.org/aboutwto/> 11. studenog 2004.

SUMMARY

Geographic Aspects of World Tourism Regions According to the Concept of World Tourism Organization

Zoran Klarić

World Tourism Organization (WTO) is one of rare international professional agencies that has established a special territorial division of the world, i. e. certain tourism regions, for the purpose of higher-grade quantitative analyses. As the WTO's tourism regions much deviate from usual divisions of the world into geographic regions, this paper analyzes the criteria of their formation and relation towards the regions carried out by geography - a scientific field the most competent for space problems.

As tourism geography by its definition deals with nature-geographic conditions and socio-economic factors of tourism development in space, tourism regionalization must take into account natural and socio-economic features of tourism. Nevertheless, as modern tourism, especially from the point of view of economic effects, is less and less based on natural features, and more and more on socio-economic factors, the latter must be taken into more account as far as tourism regions are concerned.

Here is the main reason of great differences between tourism regions according to the WTO and those defined by geographers. Namely, geographers are apt to point out the natural criteria importance, while the WTO considers that natural characteristics of particular countries have had almost no influence on defining certain regional entities. Simultaneously, according to the WTO, cultural and political factors played a marked role. Therefore, although the world bloc division ceased to exist in the nineteen nineties, it is still present in the WTO's statistic publications.

Differences between these approaches make geographers' scientific work more difficult, because numerous important WTO's data are expressed only on the level of particular regions, which are completely different from the tourism regions defined by geographers. This also means that the regional

world division according to the WTO cannot be ignored because of the valuable data followed by its statistic service, with no regard whether it is justified from the geographic point of view. Therefore, this paper tries to understand the logic of the WTO's regionalization, and point to the necessity of its territorial constitution to become included into tourism geography as an educational topic, for it cannot be used as the only study framework because of its geographic groundlessness.

According to the WTO, the world is organized into six tourism regions: Europe, Africa, the Near East, South Asia with Pacific and America. Besides the fact that this division does not correspond with the division into continents, some entities include states on other continents. It is symptomatic that inside the Asian continent even four regions have been singled out, while simultaneously North and South America make one large tourism region.

This, from geographic aspect unusual division, which is actual today, appeared in the early nineteen sixties, consequently, before the emergence of the WTO itself. That division was initiated by the precursor of the WTO - International Union of Official Travel Organizations (IUOTO) through publications of the data for the countries-members, which were very few until the great increase of tourism in the nineteen sixties and its expansion to all parts of the world. After that, when the number of members grew to include almost the whole world very soon, in 1966, the statistic data about tourism were for the first time published by particular regional entities. It was not explained on which basis those entities had been formed, neither the authors of that division were mentioned.

In 1966, the world was for the first time divided into six regions: Europe, Africa, Near East, Asia and Australasia, North America and South America with the Caribbean Islands. However, in the following year 1967, North and South America with the Caribbean Islands were joined into one region of America. A special region South Asia was singled out from the region Asia and Australasia (renamed into East Asia and Pacific). In the same year, the IUOTO members asked for the raise of their organization into an interstate body with the authorities on the world level, as well as for an equal status in relation to the international institutions in the United Nations system. In 1974, after a long procedure, the IUOTO finally developed into the World Tourism Organization - WTO with the centre in Madrid (Spain).

The WTO adopted the division of the world realized by the IUOTO in 1967, without any changes and practically, it remained the same until these days. The only more important interventions implied the establishment of a larger number of subregions in 1986 and relocation of Libya from Africa into the region of the Near East. This shows that geographic aspect is not particularly essential for the WTO, especially because there is no explanation of the tourism region formation logic in the WTO documents, neither are quoted the names of the persons responsible for their definition.

So today, although there is no world bloc division and the European Union has been established, a massive subregion of Central and East Europe still functions. That region simultaneously includes the European Union members such as Poland, Czech Republic and Hungary, as well as central developing countries like Kazakhstan and Kirgistan. Israel has been classified into Europe, Mexico into North instead of Central Amerika, and there are more illogicalities that are similar. Besides political reasons, the number of countries included in a certain region has also had influence on the region formation. This can be proved by the division of the, from the tourist point of view, relatively unimportant African continent into even five subregions, while, simultaneously, the whole South American continent makes only one subregion.

Geographers concerned with tourism have mostly ignored the WTO regionalization because it neglected spatial logic, and most often stuck to standard geographic regions, i. e. to the division into five large continental entities: Europe, Asia with Oceania, Africa, Anglo America and Latin America. A more detailed dissection related mainly to Europe, where, besides West, South, Central and East Europe, the tourism regions of Mediterranean and Alps were sometimes singled out. Nevertheless,

neither geographers treated the regional division of the world adapted to tourist needs as an important part of geographic research.

Therefore, in absence of geographic reaction on the WTO division, some authors, who were not geographers, have started to recognize the WTO territorial constitution. They also recognized positive aspects of the WTO regionalization, primarily the adaptation to the needs of tourist profession. As it is impossible to follow well the changes in the world tourism these days, its regionalization at least deserves an analysis from the geographic point of view.

In that context, this paper has carried out a detailed analysis of the actual WTO territorial constitution from the geographic point of view. This analysis also tried to understand the logic of particular regional and subregional entity coverage, not dependent on their formation motives. Although the author of this paper is aware of the fact that there is little possibility of changing the existing WTO territorial constitution, especially under the conditions of practical petrification of this system existing almost forty years, certain suggestions have been stated, especially from the aspect of newer political and economic changes.

Specifically, the author of this paper thinks that the regional division of the world carried out by the WTO is not completely unacceptable from the geographic point of view. It should be recognized not only because of the necessity of using the WTO's statistic data, but it has a defined logic from the geographic point of view as well. On the one hand, that division is the result of recognizing tourism specifics dealing with regionalization, and on the other, of emphasizing the tourism cultural component, which is often unjustifiably marginalized on the part of geography.

The basic WTO's division of the world into six tourism regions points to the fact that tourism as a phenomenon is very differently treated in various parts of the world, dependent on organization of particular associations. Consequently, Europe with the whole territory of the former Soviet Union stands out as an area of marked domination of European culture, civilization, alphabet, language and Christian religion. Simultaneously, Europe is the strongest tourism region in the world, where land transportation, bathing, winter and health tourism play a significant role.

The regions of the Near East and South Asia stand out by prominently specific cultures and the views of tourism essentially different from those in Europe. Because of that, they have a special position in spite of their proportionally small size and tourist significance. The Near East is famous for domination of the Arabian language, Islamic religion and specific position of women in society, which results in a marked role of shopping and religious tourism, as well as in small importance or ghettoization of bathing tourism. Similar specifics are valid for South Asia, where Indian culture, languages and religions (Hinduism and Islam) dominate, as well as general poverty and overpopulation. Consequently, in spite of rich resources, and proportionally high civilization level with regard to the economic situation, South Asia is marked for underdevelopment of international tourism, mainly motivated by cultural contents.

The junction of East Asia and Oceania is not completely illogical if we take into consideration that it is a matter of a generally heterogeneous region mixing various cultures and civilizations, but also of a region with, different from the Near East and South Asia, no significant limitations that would prevent development of certain tourism types. Moreover, in spite of interior differences, this region is characteristic for a strong economic connection, development dynamics, and domination of interior market (Japanese and recently Korean and Chinese) in tourist demand.

Besides Africa, which has logically been singled out as a separate region, there are elements for treating both Americas as one regional entity. Namely, regardless to certain differences between Anglo America and Latin America, the whole American continent is a unique entity dominated by the European languages and culture, Christian religion and Latin alphabet. This region is also

compact from the position of the tourist market functioning, mostly because of adaptation to the dominating Anglo American market.

Therefore, the author of this paper thinks that the WTO's territorial constitution should be recognized and as a special theme included into the research of tourist geography if it is not used as a basic framework of research. That attitude does not exclude a critical geographic approach to the WTO's tourism regionalization, but looks for geographic understanding of the logic in formation of particular territorial entities followed by the WTO quite independently of motives and their establishment logic. The spatial aspects of tourism in the world based mainly on the WTO's data can hardly be well considered without that.

Primljeno (Received): 22-11-2004

Prihvaćeno (Accepted): 25-10-2005

Prof.dr.sc. Zoran Klarić, izvanredni profesor
Institut za turizam,
Vrhovec 5, 10000 Zagreb, Hrvatska / Croatia
e-mail: zoran.klaric@iztztg.hr